

Halász Péter

„KEZEM FEJEMRE KULCSOLTAM,
SZEGÉNY CSÍKOT ÚGY SIRATTAM”¹

A mikor hatvan esztendővel ezelőtt először jutottam el Budapestről a székelyek közé, falvaikat járva, templomaikban gyönyörködve, lakóival beszélgetve leginkább és legjobban az az *öntudat* ragadt meg bennem, amit ott megtalálhattam öregben és fiatalban egyaránt. Nem mondom, hogy mindenki, de ha lehet az ilyesmit méricskéljni, hát úgy éreztem, hogy jóval több emberben találtam rá erre a tulajdonságra, mint Belső-Magyarország számos falusi közösségében. Még panaszait is – volt elég! – olyan emelt fővel tudták elmondani, amiben jóval több volt a remény, mint az odahaza hallottakban. Nem a megalázott emberek nyomorúságával találkoztam tehát közöttük, hanem a *nem az a legény, aki üti, hanem aki állja* elszántságával, a *ha csak lehet essünk talpra* életrevalóságával. Talán valamilyen szemüvegen át láttam őket? Lehet, hogy megtévesztett a körítés: a varázslatos táj, a fenyvesekkel borított hegyek, a habosra korbácsolt vizű patakok, a vadvirágos rétek minden képzeletet felülmúló pompája...? Lehet, hogy torzították látásomat erdélyi témájú olvasmányaim, amik igazítottak: mit kell nézmem és talán azt is, hogy mit kell látnom? Lehet. De az érzés akkor is érzés volt, és azóta sem szűnt meg, nem kellett benne csalódnom. „A székely föld”, „a székely történelem”, „a székely nép” nem nagy szavak számomra, hanem egy nemzeti illúzió földre szállt valósága. Vigasztaló, hitünket visszaadó, reményeinket éltető levegőjének minden fuvallata.

Ez a levegő csapott meg, áradt felém a székelység bukovinai ágából származó Kóka Rozália népcsoportja sorsát bemutató könyvének lapjairól. Műfajilag is rendhagyó ez a könyv, jellegében leginkább talán László-Bencsik Sándor *Történelem alulnézetben* című könyvének jellegére emlékeztet, bemutatva, miként élte meg, élték túl több ízben is a szökőárként – cunamiszerűen – rájuk zúduló történelmi eseményeket.

1 Kóka Rozália: *Bukovinai székelyek a történelem országútján*. Budapest, 2022, Fekete Sas Kiadó.

Már maga az, ahogy Erdélyből, Székelyföldről Moldvába üzte őket a sors! Az 1764-es esztendő januárjában ágyútűz hajtotta ki őket otthonaikból, föl, a télbe dermedt Kárpátokba, ahol úttalan utakon bolyongtak, oda, ahol azóta már barátságos falvakban éldegélnek – velem együtt – a részben belőlük származó gyimesi csángók. Hogy aztán innen is továbbhajtssa őket a vétkesek megtorlásától való félelem, tovább-tovább, az ismeretlenül sem idegen Moldvába, ahol tudták, tudhatták, hogy már korábban odatelepített, odabujdosott véreikkel találkozhattak.

A székelyek számon tartják a származásukat. Ahogy a Moldvába és a Gyimesbe üzött, csángókká vált utódaik még nemzedékek múltán is apáról fiúra hagyományozódó emlékezéssel beszéltek, hogy egy-egy család felmenői melyik csíki, udvarhelyi vagy háromszéki településről menekültek a madéfalvi vérfürdőből. Azoknak az apokaliptikus eseményeknek a részleteit azonban még a hagyományaikra igen erősen emlékező székely közösségekben is lassan elmosta az idő, csak az élmény emlékét, a rémület, a szenvedés és a ragaszkodás érzését őrizték, őriznék továbbra is dalaikban, mondáikban, s talán szótteseik és varrottasaik motívumaiban is – ha tudnák még olvasni és értelmezni azokat az archaikus jeleket, motívumokat. De aztán az ő életükben is kezdett lábra kapni az írásbeliség. Nemcsak az, amit az ábécéből a gyermekek fejébe vernek, hanem amitől valahonnan, valamitől készte-tést éreznek a velük történetek, az általuk szóban használt szövegek, vagy éppen a bennük támadt gondolatok papírra vetésére, megörökítésére. Így születtek még Bukovinában a halottbúcsúztatókat, vőfélyverseket, imádságokat tartalmazó, apáról fiúra öröklődő, kézzel írott füzetek, majd később a sorsukat papírra vetők emlékiratai, mint az istensegítsi Gáspár Simon Antal, Lőrincz Imre és Sántha Alajos, az andrásfalvi gyökerekkel rendelkező Fábian Margit, Rudolf László, Sebestyén Ádám, és a Dévára került Zsók Béla, a hadikfalvi származású Kóka Rozália és más írástudók munkái. Ezekből idézhetjük fel a történelmük során első alkalommal rájuk szakadt menekülésnek, elsősorban nem is a történetét, hanem a szörnyűségek nemzedékekre beléjük ivódott életérzését: *„Kezem fejemre kulcsoltam, szegény Csíkot úgy sirattam”*.

A több mint egy évtizedig tartó bujdosás után egy részük az Oszmán Birodalomhoz tartozó Moldvából a Magyarországot is magába foglaló

Osztrák–Magyar Monarchia részét alkotó Bukovinába telepedett. Az újabb helyezkedés nyomán a Moldvában maradtak a mindinkább felmorzsolódó csángómagyarok számára jelentettek jótékony vérátömlesztést, a Bukovinába jutottak pedig úgy érezhették, hogy szinte hazatértek. Hiszen nekik már megadatott a kisebbségi megmaradás két legfontosabb kelléke: az anyanyelvű tanulás és vallásgyakorlat lehetősége. Amit a Moldvában maradt testvéreiknek nélkülözniük kellett és kell – mind a mai napig.

Nem lehet meghatódottság nélkül olvasni a bukovinai öt falu alapításáról szóló, több mint két és fél évszázadon át szájhagyományban megőrzött eredetmondákat úgy, „ahogy az öregek elbeszélték”. Akárcsak a többi, a közösség emlékezetének kohójában folklorizálódott – patinásodott – történetet, mint amilyen Lőrincz Imre bácsi első világháborús emléke: a fronton harcoló édesapja halálát a család számára megjelenítő égi jelenség. Vagy a népcsoportja igazságáért egészen Bécsbe gyalogló Makra Péter „igaz történetét”, ami arról győz meg bennünket, hogy milyen fontos, hogy legyenek a közösségben közülük származó, értük felelősséget vállaló, szükség esetén áldozatot is hozó egyéniségek, akik tette és tettének emléke idővel közösségteremtő erővé válik.

A Bukovinába telepedett székelyek igyekeztek a szűkebb tájat képükre formálni, szorgalmukkal kivívták szomszédaik megbecsülését, elért hozzájuk a moldvai bojárok – ahová summásnak jártak – már-már hízog vélekedése, miszerint ha ők nem volnának, „*ott veszne lábom minden gabonájuk, mert saját népüket nem lehet munkára használni.*”² Később aztán egyre inkább úgy emlékeztek hagymát, pityókát áruló, cserélő útjaikra, búzát arató, cukorrépát egyelő, törökbúzát kapáló moldvai summáséletükre, ahogyan egy, már Tolna megyében gyűjtött dalban énekelték, hogy:

*Bukovina, édes hazám,
Bárcsak határodlat látnám...*

A Bukovinába költözött székelyek az államtól kaptak családonként 33 hektár földet, ami azonban a bőséges gyermekáldás korántsem „áldásos” következményeként néhány nemzedéknyi idő alatt egyre szűkösebbé vált. A székelyek úgy próbáltak magukon segíteni, hogy

2 László Mihály: *A moldvai csángók eredete*. Budapest, 1882, 11.

munkaigényes gazdálkodásra törekedtek, belterjes művelésű kertészeti termékekkel, káposzta, pityóka, főleg pedig hagyma termesztésével foglalkoztak. Amikkel aztán egész Moldvára, sőt Besszarábiára is kiterjedő cserekereskedelmet folytattak, hogy a nagy családok évi törökbúza-szükségletét ily módon szerezzék be, mert a hűvösebb éghajlatú Bukovinában gyöngén termelt a kukorica. De aztán az első száz esztendő elteltével már ez a túlélési technika sem segített, a bukovinai székelyek fokozatosan elszegényedtek, a vagyoni szerinti rétegződés mindinkább előrehaladt közöttük. De mint minden egészségesen szaporodó közösségben, akárcsak a méheknél, náluk is bekövetkezett a rajzás. Erre a bukovinai magyar falvak esetében látványosan az 1880-as és az 1920-as évek közötti időben került sor, ami azonban újabb megpróbáltatásokat hozott a szertefröccsenő székelységre. Jutott belőlük az Osztrák–Magyar Monarchia déli határára, Erdély számos vidékére és az Újvilágba is. Az ő nyomukba eredt a közülük való Kóka Rozália, leveleivel, de személyesen is felkereste a nagyvilágban szét-szóródott leszármazottjait, emlékezésre bírva őket sorsukról, megmaradásuk útvesztőiről. Nem sajnálta a fáradságot, valósággal körbeutazta – képletesen és valóságosan is – a földgolyót, hogy az óceánon túlra is sodródott véreit föl találja, számba vegye. Híreket hozott a Bukovinából Sztrigyszentgyörgyre, majd onnan a braziliai, általuk Boldogasszonyfalvának nevezett, vagyis Szűz Mária oltalmába ajánlott településre vándorolt székelyekről. Rendkívül tanulságos, hogy a kalandos úton, a már akkor is virágzó embercsempészet segítségével Brazíliába jutott székelyek a trópusokon is megállták a helyüket. Nemcsak a munkában, hanem ami talán még annál is fontosabb: az összetartásban. Akadtak közöttük olyanok, akik Európában csak hónapokat jártak iskolába, de hamarosan hozzáláttak, hogy névsorokat készítsenek közösségükről, ezzel dokumentálva – önmaguk számára is – létüket, képletesen is erősítve összetartozásukat. Mindez bizonyára lelkiert is adott számukra, de gyakorlati haszna is lehetett munkahelyek kereséséhez és a kölcsönös segítségnyújtáshoz. Névjegyzékeiket újra és újra átnézték, kiegészítették, s létrehoztak a maguk számára egy olyan virtuális közösséget, ami a „sokan vagyunk”, vagy legalábbis a „nem vagyok egyedül” érzetét kelthette bennük. Amire oly nagy szüksége van minden idegenbe szakadt egyének és közösségnek. Hasonló igényeiket a Kanadába kerültek úgy elégítették ki, hogy arra

törekedtek: ne szóródjanak szét, s ha csak lehet, együvé telepedjenek – akárcsak Bukovinában.

Közben odahaza – ha volt egyáltalában „hazájuk” és „otthonuk” ezeknek a szegény, földönfutó székelyeknek – újabb tragikus esemény sújtott rájuk. Az első világháborút lezáró, s a népek érdekeit és önrendelkezési jogait semmibe vevő, fejük fölött megkötött békediktátumok egyike – őket éppen a *saint-germaininek nevezett békeszerződés* – Bukovinát Romániának juttatta, ahol aztán azonnal megkezdték az erőszakos *románosítást*. Az 1877-ben létrejött Románia ugyanis, amely megszületése óta meg nem szűnt kritizálni a Magyar Királyságot „kegyetlen” nemzetiségi politikája miatt, most bemutathatta – volna – a világnak, hogy milyen az általa „tiszteségesnek” tekintett, „emberséges” nemzetiségi politika. Ehelyett 1923-ban az összes nem román tanítási nyelvű iskolát bezáratták és kötelezővé tették a román államnnyelven történő oktatást. E „példamutató” nemzetiségi politika súlyos következményeként a több mint tízezer bukovinai székely ugyanolyan megalázó helyzetbe került, mint amilyenben testvéreik, a moldvai csángómagyarok már évszázadok óta szenvedtek. A különbség annyi volt, hogy a bukovinaiaktól nem tagadták meg az anyanyelvű vallásgyakorlat lehetőségét, így az ott szolgáló római katolikus papok bizonyos keretek között pótolhatták az anyanyelvű oktatás hiányát. De a mesterségesen megnagyobbított Románia politikai zsonglórei már akkor elkezdtek pengetni hamis hírjaikat, miszerint a székelyek nem is volnának magyarok, hanem valójában románok. Ha pedig mégis magyarok lennének – folytatták a hazugságszpirált –, akkor semmi keresnivalójuk Romániában.

Ez a „pengetés” aztán egyre erőteljesebb lett. A trianoni területablás miatt leginkább a magyaroktól féltő román politika azon mesterkedett, hogy ha már nem tud megszabadulni a megkaparintott területekkel hozzájuk került magyarságtól, ahol csak tudja, nehezítse az életüket. Ezért aztán Bukovinában is elkezdődött az etnikai ellentétek szítása. Az addig eltelt másfél évszázadnyi időben a Bukovinába került magyarok békében éltek a térség többi nemzetiségével: románnal, némettel, lengyelrel és a többiekkel. Még valami célszerű, természetüknek megfelelő munkamegosztás is kialakult közöttük, amiben a magyarok a belterjes, munkai igényesebb gazdálkodással előállítható termékekkel vettek részt. De hát minden közösségben található hitványabbak, így

nem volt nehéz dolga a 1928-tól szerveződő Vasgárda (Garda de Fier) nevű *nacionalista, antiszemita és magyarellenes* mozgalomnak, hogy az öt székely falu lakossága ellen fordítsa a szomszédos román falvak hangulatát. Hogynem, mikor azzal biztatták őket, hogy az övék lehetnek ezek a szép falvak és határuk, ha kiűzik onnan a magyarokat. Meg aztán kellett a hely a Bukovina Szovjetunióhoz került területén élő románok áttelepítéséhez is.

Románia fasizálódásával egyre nehezebbé vált a bukovinai székelyek helyzete. Ha máshonnan nem is, Sára Sándor megrázó filmjeiből tudhatjuk, mit műveltek a Besszarábiába bevonuló román csapatok az ott talált nagyszámú zsidó lakossággal. Nemhogy védték volna őket a németek általi gázkamrába hurcolástól, mint a sokak által ma is gyalázott Horthy Miklós kormányzó tette, de nem várva a Gestapóra, maguk igyekeztek megsemmisíteni a körmeik közé került zsidó embereket. A hamarjában Transznisztriának – Dnyeszteren túli terület – elnevezett térségről nagy hirtelen „bebizonyították” „ősi románságát”, és a Vasgárda pribékjei a robogó vonat ablakán dobálták ki a zsidókat. A bukovinai székelyeknek nem sok kétségük lehetett afelől, hogy milyen sors vár rájuk, ha majd ők következnek. „*Menjetek Budapestre!*” – ripakodtak rájuk, ha meghallották magyar beszédjüket. „*Minden nap rosszabb és rosszabb lett sorsunk*” – emlékeztek később a székelyek azokra az esztendőkre.

De hát tudjuk, hogy ahol nagy a veszedelem, ott közel (lehet) a segedelem. Legalábbis az Írásokban. És a bukovinai székelyekre kegyesen tekintett a Mindenható. Magyarországnak akkoriban már csaknem húsz esztendeje – történelmünkben 400 esztendő óta ritka jelenségként – nemzeti kormánya volt, s néhány kiváló embernek sikerült a közhangulatot is úgy fordítania, hogy a Teleki Pál vezette kormány egyre komolyabban kezdett foglalkozni a bukovinai székelyek hazahozatalával. Ezt az exodust korántsem kísérte annyi erőszakos esemény, mint a madéfalvi ágyútűzből vagy később, a bácskai vérengzés előli menekülést. De hát elképzelhetjük, hogy egy bármennyire maroknyi népcsoport bármilyen békés kivonulása mennyi érzelmi és anyagi megrázkódtatással, áldozattal és keserűséggel járt. Gondoljunk csak az exodus szó eredetére, a zsidók Egyiptomból való kivonulására, ami több évtizedig, súlyos veszekedések és verekedések közepette tartó bolyongás lehetett. Pedig hát azokat személyesen maga Mózes vezette

az ígéret földje felé, de állítólag még őt is megölték útközben. A székelyeknek ugyan nem volt Mózesük, de ott volt velük Németh Kálmán, a józseffalvi plébános, aki három Mózes energiájával és elkötelezettségével – talán még mennyei segítségben is részesülve – harcolt a bukovinai székelyek érdekeiért és még csak meg se halt az útjuk során. Persze a székelyek közt is sok volt a bizonytalankodás: vessünk, ne vessünk? ganyézzunk, ne ganyézzunk...? Hiszen ki tudja, ki fog szántani, ki fog aratni a következő esztendőben? De azért a szívük boldog várakozással volt tele.

Miből merítették az erőt, az elszántságot? Ők vajon miért nem jutottak a Bukovinában töltött több mint 170 esztendő alatt a bizonytalan identitású moldvai magyarok sorsára? Egyértelműen azért, mert az ellenségei által a „népek börtönének” csúfolt Osztrák–Magyar Monarchiában összehasonlíthatatlanul emberségesebb, tisztességesebb nemzetiségi politika érvényesült, mint a törökök által uralt Moldvában, vagy az 1877-ben létrejött Romániában. A bukovinai székelyeknek 1920-ig lehetőségük volt az anyanyelvű vallásgyakorlásra, gyermekeik anyanyelvű oktatásban részesülhettek, tehát megvolt a megmaradás minimumához szükséges két alapvető tényező: a templom és az iskola.

A hazatelepülő székelyek bizonyára tudhatták, hogy az ördög – mint náluk mondják – mindig odaszúrja a farkát, hogy semmi se sikerüljön tökéletesen. A magyar kormány – a székely sorsot ugyancsak ismerő Domokos Pál Péter intelme ellenére – nem az ország közepére, Fejér megye hatalmas egyházi birtokaira telepítette őket, hanem a Trianonban a szerbeknek juttatott Bácskába, ami a délszláv állam tengelyhatalmak által történő szétszedésekor, 1941-ben visszakerült Magyarországhoz. A kényszerűségből hozott rossz döntés következményei nem sokáig vártak magukra. A németekkel szövetségben harcoló magyar alakulatok sorozatos csatavesztései miatt a keleti front szovjet ágyúi mind közelebb dörögtek a bácskai földeken éppen csak berendezkedő székelyek falvaihoz. Hogy aztán 1944 októberében a bosszúra szomjas szerb partizánokkal együtt megérkezzen és átcsapjon rajtuk a győzedelmes Vörös Hadsereg. 1944 októberében, amikor – mint mondták – ránk jöttek a partizánok, betelt rajtuk Illyés Gyula *Csángók* című versének apokaliptikus víziója:

*„Szól az ágyú kelet felől
feldörög rá nyugat felől*

*ide-oda a csapdában
fut a magyar a honában.”*

A történelem tehát gondoskodott róla, hogy a madéfalvi veszedelemből megmenekült, Bukovinából kiköltözött „maroknyi székelyeinek” a XX. század derekán is meglegyen a rettegni-, menekülni- és szenvednivalójuk. Ez aztán talán több keserűséget hozott rájuk, mint az eddigiék együttesen. Vagy lehet, hogy csak jobban emlékeznek rá, inkább él az emlékeik között, hiszen az idősebbek átéltek, a fiatalabbak pedig „első kézből” kaphatták a tudósítást a betemetetlen temetők iszonyatáról. De erről még hosszú évekig lakat volt a délszláv pokolból megmenekült székely emberek száján. Amikor az 1960-as években Moldvába készülve a Tolna megyében élő székelyek között ismerkedtem történelmükkel, sorsukkal, akaratlanul is találkoznom kellett a „bajmoki vérengzés” félelmetesen titokzatos emlékével. Titokzatost kell mondanom, mert bár számos székely családdal kerültem baráti kapcsolatba, ezt a témát olyan kínosan kerülték, mintha bizony nem a szerb partizánok mészárolták volna le közülük a 42 ártatlan civilt, hanem ők követték volna el a vérengzést. *„Arról nem tudunk semmit, hogy mi lett velük – hajtogatták –, hogy hová vitték őket, azt senki nem tudhatja.”* Nem „büntudatról” volt tehát szó, hanem a beléjük égetett félelemről, a visszájára fordult szómágiáról, a szörnyőség megismétlődésétől való rettegésről. Csak az 1980-as években sikerült Sára Sándornak szóra bírnia az üzöttségükben magukba fordult székelyeket. Sára az együttérzés mágiájával bontotta ki az emlékezés legmélyebb bugyraiból azt, amiről talán már maguk sem hitték, hogy emlékeznek, hogy mernek emlékezni rá. *„Mint alvadt vérdarabok, úgy hullnak élénk ezek a szavak”* – emlékeztem József Attilára a *Sír az út előttem...* dokumentumfilm epizódjait nézve, mert valósággal érzékelhető volt a hatalmas lelki erőfeszítés, amivel a tragédiák elhamvadt hamujából napvilágra emelték, ahogy kiszakadtak belőlük dermesztő sorsuk emlékei. Ezért aztán talán a Bácskából való menekülésre emlékezők szólnak a legfájóbban a szenvedéseikről, amit átéltek az üldöző és az üldözött, az előretörő és a visszavonuló frontok közé gabalyodva. Úgy érezték, érezhették, hogy az egész világ összefogott ellenük: üzte és rabolta őket a szerb partizán, hajtotta az orosz, gyilkolta a német. Emlékeikből az is kiderül, hogy a nagy történelmi csapások mellett az

apróbb emberi aljasságoktól is mennyit kellett szenvedniük abban az embertelen korszakban.

A Tolna, Baranya és Bács-Kiskun megyébe településüket követő esztendőkből, a szocializmusnak csúfolt bolsevik diktatúrában a kuláknak kikiáltott tehetősebb parasztgazdák, a vallásos emberek, az egyéni gazdálkodáshoz ragaszkodók, vagy akikre bármiért megharagudtak a „táborokba gyűlt bitangok”, egyaránt üldöztetésnek voltak kitéve. De itt már viszonylag ritkán került sor vérontásra, s talán az is könnyebbséget jelentett, hogy ezeket a megpróbáltatásokat már nem egyedül, hanem a magyarság túlnyomó részével együtt kellett elviselniük. A politikai rendszer azután fokozatosan olyan „gulyásszocializmus” szelődött, amibe az élelmes székelyek, akik egy kis furfangért sose mentek a szomszédba, előbb-utóbb beilleszkedhettek. Kezdetben volt ugyan szégyenkeznivalójuk, mert környezetük néhány tudatlan, vagy kimondottan rosszindulatú, intoleráns tagja acsarkodva „piszkos csángó”-zta, jöttmentezte, dologkerülözte őket, ami miatt ki is alakult bennük némi kisebbségi érzés. Olyannyira, hogy gyermekkorában még ennek a könyvnek a szerzője is elhatározta azokban a boldogtalan időkben, hogy ha megnő, ő bizony nem lesz székely.

A Bukovinába bujdosott székely népcsoport tagjainak hét nemzedéken keresztül a madéfalvi veszedelem néven elhíresült SICULICIDIUM – székelymészárlás – jelentette a nagy, megtartó, összekovácsoló tragédiát, az összetartozás érzését erősítő közösségi élményt. Hasonlóképpen a ma Magyarországon élő székelyek több nemzedékének elsősorban a bácskai otthonukból való irgalmatlan kiűzetésüket, földönfutásuk, részbeni lemészárlásuk emléke jelenti az összekovácsoló erőt, a *ne beszéljünk róla, de soha ne feledjük* közös titkának abroncsként összetartó erejét.

A Dunántúlra került, egykor csíki, háromszéki, majd bukovinai, bácskai, végre tolnai meg baranyai székelyek történelmi, földrajzi és szellemi földönfutása most már csak azok számára nem fejeződött be végérvényesen, akik az 1950–1960-as évek embertelen kollektivizálási szervezések elől fölmenekültek a főváros tövében lévő Érdre, ahol többé-kevésbé meggyökeresedtek és nyugalomra leltek. Ám ez a nyugalom sem volt minden tekintetben megnyugtató. A Magyarorszáig üzött székelyeknek a fizikai és gazdasági megpróbáltatások után

át kellett még esniük a – talán úgy mondhatjuk – lelki megtisztuláson, önmaguk belső rehabilitációján. Mert a legtöbben ahhoz az új hazában elsőnek számító nemzedékhez tartoztak, akik a letelepülés után el akartak vetni és feledni mindent, ami a bukovinai származásukra emlékeztet. Nemcsak testileg, de lelkileg is *kivetkőztek*. Mások mellett aztán Kóka Rozáliának is nagy szerepe volt ennek a folyamatnak a fékezésében, visszafordításában. Közművelődési és előadóművészi munkásságával sok székely sorsát irányította afelé, hogy a saját műveltségüket – a minden osztársadalmi, össznépi múltat eltörölni igyekvő jelszavak özönében – sorsuk, szokásaik, dalaik színpadra állításával, publikálásával, a közművelődésbe emelésével segítette identitásuk megtisztulását és megerősödését, ami jelentős ragasztóanyagot jelentett *összetartozás-tudatuk* erősítésében.

Ebben a folyamatban az igazán nagy áttörést úgy érzem az 1977. évben megrendezett, a televízió által is közvetített, az utolérhetetlen műsorvezetői képességekkel rendelkező, a közönséget ügyesen megénekeltető, minden tájegység hagyományos műveltségében lenyűgöző tájékozottsággal rendelkező Vass Lajos konferálásával megvalósított Röpülj, páva! vetélkedő hozta meg. Az ebben első helyezést elért Izményi Együttes tulajdonképpen az egész bukovinai székely közösséget képviselte, így mindnyájan győztesnek érezhették magukat, sőt, azáltal, hogy a második helyezett az egyházaskozári moldvai csángómagyarokból álló együttes lett, erőteljesen megfogalmazódott, hogy a magyar nyelvterület két legkeletibb népcsoportja őrzi a hagyományos népzenei kultúránk legarchaikusabb, egyben legértékesebb elemeit. Hatalmas erővel érkező közös, feloldó élmény volt tehát a bukovinai székelyek és a velük jött moldvai csángómagyar közösségek számára az 1977-es „győzelem” lelki felszabadulást hozó, átok alól feloldozó, királyleány-csókjá. Felemelhették – végre – a fejüket! És fel is emelték.

Melyek azok a nagyszerű értékek, amiket a bukovinai székelyek őriztek meg a Kárpát-medencében, különösen pedig a maradék Magyarországon élő magyarok számára? – tette fel a kérdést dr. Andrásfalvy Bertalan 2019. november 23-án, a bukovinai székelyek hazatérésének 75. évfordulóján megrendezett Bukovina Napon. Mérhetetlen gazdagságú „népművészeti és népköltészeti kincseket: népdalokat, történeti énekeket, népszokásokat. A lakosság számával összevetve a legtöbb

népmesét köztük gyűjtötték fel hazánkban. Körükben az áttelepülés után még évekig elevenen élt a népköltészet eredeti szerepe, funkciója. A keserves énekeket – amiket most balladáknak is nevezünk –, aki tudta, énekelte, keserű sorsát, bánatát vagy elkövetett vétkeit a világba kiáltotta. A költészet még eleven szükséglete volt a Bukovinából hazaérkezett székely népnek, a művészettel, a szép alkotásával hozta létre szeretetteljes emberi kapcsolatait. Szépek és sokfélék voltak gyapjú festékeseik, hímzéseik is. A legcsodálatosabb jellemzőjüknek nevezhetjük ragaszkodásukat, kitartásukat magyarságuk mellett. Talán egyetlen más magyar népcsoportnál sem találunk annyi, kevésbé iskolázott embert, aki szinte egész életében e népcsoport magyarságának megtartását, történeti tudatát akarta szolgálni.” Mindez elsősorban a győzedelmes Röpülj, páva! vetélkedő után vált nyilvánvalóvá, immár nem csak a néprajzkutatók viszonylag szűk rétege, de a társadalom sokkal szélesebb, nemzeti elkötelezettségű tömegei számára is. Az az értékelő és szeretetteljes, össznépi érdeklődés, ami ezt követően a bukovinai székelyek felé fordult, szinte felért egy jóvátételi bizottsági állásfoglalással. Számba sem tudom venni hamarjában, hogy hány Népművészet Mestere, Népművészet Ifjú Mestere díjat kaptak a székelyek, hány különféle díjas népművészeti csoport alakult néhány esztendő alatt Tolna, Baranya, Bács-Kiskun megyében, valamint Érden a bukovinai székelyekből és a Moldvából érkezett, velük egysorsú, csángómagyarokból. Nem lehet megindultság nélkül elgondolni, hogy mennyit kapott tőlük a már-már világhírű táncházmozgalom, ami nem utolsósorban magyarságunk megvallásának, vállalásának alkalma és színhelye is volt az „internacionalizmus” fenyegetettségében tartott magyarság számára, a székelyek által – tűzből mentett hegedűként – hazahozott műveltséggel. Jó néhányuk vallomásával találkozunk is ebben a kötetben.

Kiválóbbnál kiválóbb, székelységüket immár emelt fővel vállaló egyéniségek tűntek föl s emelkedtek ki közülük, könyvek, hanghordozók tucatjai kínálták magyar kultúránk valóban értékes, Bukovina jégszekrényében romlatlanul megőrzött kincseiket. A székely értelmiség több évtizeden át *kivetkőzött*, felejtésre törekvő rétegének egyre több tagja keresgélt szülei, nagyszülei padlásán, kamráiban vagy szekrényeinek fiókjában, s ha már nem is használhatták rendeltetésük szerint régi életük tárgyait, előszeretettel díszítették velük lakásaikat,

s alkalmazták székely identitásuk ébrentartására. De mint e könyvből is kiderül, nemcsak énekelve, mesélve, táncolva, hímezve őrizhetik a székely kulturális örökséget, megvallva és megélve egyszersemind magyarságukat; hanem a számítógépek sokunk számára titokzatos világának segítségével is. A józseffalvi gyökerű Rudolf László is megjárta a kitérőit, amíg felismerte önmagában a székelyt és megmozdult benne a népére jellemző igény az összetartásra, aminek alapja a számontartás. Ehhez használta föl a digitális világ boszorkányos képességeit: elkezdte és tiszteletreméltó következetességgel gyűjtötte előbb Józseffalva, majd a többi falu megmenekült anyakönyveiből az adatokat és létrehozta a bukovinai székelység egyre lenyűgözőbb méretű Genealógia (családtörténeti) Adattárát. Munkássága példája annak, hogy a székelység öntudatát megalapozó, gyökereiket számon tartó, eredendő kiváltságainak védelméért, visszaszerzéséért talán génjeikben hordozott elszántsággal ugrásra készen álló székelyek hosszú időn át a családi, közösségi szájhagyományozódás lehetőségeivel, később írásaikkal, most pedig még hatékonyabb eljárásokkal igyekeznek identitásukat elmélyíteni.

A székely töredékek sorsa végletesen más és más, legtöbbször mégis egyfelé mutat ebben a kötetben: a magukra találás, a népünkhöz visszatalálás, s e kapcsolat állandó mélyítésének élménye felé. Mert az élet célja – mint Tamásitól tudjuk –, hogy valahol otthon legyünk benne. Ez lehet ennek a könyvnek is a... célja? Értelme...? Talán inkább küldetése!